

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану на території нашої країни Законом України від 24 лютого 2022 року «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» зумовило необхідність запровадження суттєвих змін у вітчизняне галузеве законодавство, з метою його адаптації до існуючих реалій, балансу суспільних і приватних інтересів та забезпечення реалізації проголошених світових правових ідей у площині дотримання найвищих людських цінностей [1].

Так, Верховна Рада прийняла низку законів, які регулюють порядок проведення обшуку та огляду житла чи іншого володіння особи. Водночас, незважаючи на спрощений порядок проведення обшуку, дана слідча (розшукова) дія чітко регламентована законодавством відповідно до Конституції України та її засад, які гарантують недоторканість житла (ст. 30 Конституції України) та ст. 29 Конституції України – кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність [2]. Особлива увага приділяється Закону України від 14.04 2022 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», який удосконалив порядок здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану.

У такий період важливо підтримувати рівновагу між державними інтересами і гарантіями прав і законних інтересів особи як найвищої соціальної цінності. Розслідування кримінальних правопорушень передбачає використання слідчих (розшукових) дій, які сприяють виявленню джерел доказової та орієнтуючої інформації. Відшукування прихованих об'єктів (знарядь злочину, речових доказів, трупів, розшукуваних осіб, майна, на яке може бути накладений арешт й ін.) може бути здійснено під час проведення обшуку, процесуальний порядок проведення якого визначений ч. 3 ст. 208, ст. 223, 234–236 КПК [3].

Обшук – це слідча (розшукова) дія примусового характеру, яка полягає у цілеспрямованому обстеженні приміщень, будівель та ділянок місцевості, що перебувають у віданні обшукуваного, членів його родини або організації чи установи, з метою виявлення, фіксації та вилучення знарядь злочину, зброї, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, документів та інших об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб і їх затримання [4, с. 443–445]. Це одна з невербальних слідчих (розшукових) дій, яка є досить ефективним засобом збирання та перевірки доказів під час розслідування кримінального провадження [5]. Примусовий характер проведення цієї слідчої дії полягає у тому, що проведення обшуку, тобто обстеження приміщень, ділянок місцевості, особи й інших об'єктів може бути здійснено і без наявності згоди особи, що обшукується. Під час проведення обшуку слідчий має право розкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук проводиться за відсутності осіб зазначених у ч. 3 ст. 236 КПК. Здійснювати ці та інші дії примусового характеру під час проведення обшуку слідчий може лише за наявності в нього вмотивованої ухвали слідчого судді про надання дозволу на обшук житла або іншого володіння особи (ст. 30 Конституції України, ч. 2 ст. 234 КПК). Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 615 КПК України, законодавцем передбачена ситуація на період воєнного стану, коли слідчий суддя з об'єктивних причин не може виконувати свої повноваження в порядку ст. 233–235 КПК України у такому разі, дані

повноваження покладаються на керівника відповідного органу прокуратури, який в свою чергу виносить постанову про проведення обшуку, яка повинна відповідати загальним вимогам ухвали слідчого судді, а саме вказується: місце проведення обшуку та що саме відшукується і строк її дії (не більше місяця з моменту винесення до дати проведення обшуку) [3].

Характерною особливістю є час проведення обшуку, де варто зазначити, що, зокрема, «проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому ст. 615 КПК». Тобто, згідно зі ст. 615 КПК України, надано можливість слідчим та прокурорам в умовах військового стану проводити слідчі та розшукові дії цілодобово [3]. Слід вказати, що дана норма унеможливає фізичну присутність адвоката під час проведення обшуку через дію комендантської години на території України, але можна вимагати дистанційну участь адвоката за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку), відповідно до ч. 12 ст. 615 КПК [3].

Не менш важливим питанням є наявність понятих при проведенні обшуку. За загальним правилом, обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії [6, с. 105]. Слід зауважити, що в умовах воєнного стану в п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України зазначено, що при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих [3]. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку повинні фіксуватися доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Ще на одну особливість обшуку вказує О. І. Гарасимів, а саме про можливість слідчого

здійснювати фіксацію доступними технічними засобами без складання відповідного протоколу (абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК) [5]. Однак, слід наголосити, що у подальшому він має бути складений протягом 72 годин. Таким чином, важливо саме особисто проконтролювати детальний перелік вилучених предметів.

Отже, підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що в умовах війни значно обмежуються права і свободи громадян, гарантії недоторканності житла, а правоохоронним органам надається більше повноважень. Щодо особливостей проведення обшуку в умовах воєнного стану, то вважаємо, що, зокрема, проведення обшуків без участі понятих на період війни є вдалим оновленням, адже досить складно реалізовувати присутність понятих під час обшуку, особливо, на звільнених територіях. Це спричинено тим, що на звільнених територіях слідчі дії потрібно проводити швидко, а знайти понятих та запросити захисника доволі важко.

Література

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 квітня 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Редакція від 01.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5092> (дата звернення 08.04.2023).

4. Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Дуфенюк О. М. Кримінальне процесуальне право України: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 774 с.

5. Гловюк І. В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 14. С. 141–149.

6. Гарасимів О. І. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 21 жовтня 2022 р. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 104–106.